

The Model of Islamic Resistance; Study the Statements of the Supreme Leader

Behzad Ghasemi (Ph. D.)¹

Abstract

The present article seeks to present a model of Islamic resistance based on the intellectual system of Imam Khamenei. This research is fundamental in terms of the type of research and using descriptive-exploratory method. In this article, an attempt has been made to compile and present a "model of Islamic resistance" in accordance with the research method and objectives of the article, based on the "grounded theory" method and based on data from the collection of statements and remarks of the Supreme Leader about Islamic resistance. Considering that the Supreme Leader of the Islamic Revolution, by observing and explaining the developments in the Islamic world in his speeches and speeches on various occasions, has designed and explained the dimensions of the Islamic resistance; The following article raises the basic question: "What is the meaning and position of resistance in the thought and statements of the leadership of the Islamic Revolution, Ayatollah Khamenei, and what are its comprehensive themes for presenting the model of Islamic resistance?" also it has been done with a qualitative approach and tries to respond to it by using the method of content analysis and reviewing the content and texts available in this regard. In fact, the purpose of this article is to identify the components and indicators of Islamic resistance from the perspective of the leadership of the Islamic Revolution. Therefore, in the first text, the method of content analysis is explained. The steps and stages of implementation of this method in the research are marked by drawing a table and showing the role and function of each. Using the theme network method, the content analysis of the findings indicates that the resistance model extracted from the theme network includes four dimensions and 22 components. In this article, the four themes of spirituality and central task, Muslim unity and integration The Islamic world is presented as strengthening the strength and knowledge of military-defense, developing, strengthening and equipping and "arming" the axis of resistance. As a result, the extracted model can be a good basis for understanding the nature of Islamic resistance as well as a tool for measuring and providing solutions to develop and deepen it.

Keywords: *Islamic Resistance, Spiritualism, Task Orientation, Unity and Integration, Defense.*

1. Assistant Professor of Imam Hossein University, Ghasemi.b@ihu.ac.ir.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

الگوی مقاومت اسلامی؛ مطالعه بیانات مقام معظم رهبری

دکتر بهزاد قاسمی*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۲/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۸/۲۰

چکیده

مقاله حاضر در صدد ارائه الگوی مقاومت اسلامی مبتنی بر منظومه فکری امام خامنه‌ای (مدظله العالی) است. این تحقیق از حیث نوع پژوهش، بنیادی و با استفاده از روش توصیفی-اکتشافی انجام گرفته است. در این مقاله تلاش شده است بر اساس روش «گردن‌توری» و بر مبنای داده‌بنیاد از مجموعه بیانات و سخنان مقام معظم رهبری درباره مقاومت اسلامی، «الگوی مقاومت اسلامی» متناسب با روش تحقیق و اهداف مقاله تدوین و ارائه شود. با توجه به اینکه رهبر معظم انقلاب اسلامی با رصد و تبیین تحولات جهان اسلام در بیانات و کلام خود در مناسبت‌های مختلف ابعاد و زوایای مقاومت اسلامی را طرح و تبیین کرده‌اند؛ نوشتار پیش‌رو با طرح این سؤال اساسی: «مقاومت در اندیشه و بیانات رهبری انقلاب اسلامی، حضرت آیت الله خامنه‌ای، چه مفهوم و جایگاهی دارد و مضامین فراگیر آن برای ارائه الگوی مقاومت اسلامی کدام‌اند؟» و با رویکرد کیفی صورت گرفته است و کوشش دارد با استفاده از روش تحلیل مضمون و بررسی محتوا و متون موجود در این باره، به آن پاسخ دهد. در واقع، هدف مقاله شناسایی مؤلفه و شاخص‌های مقاومت اسلامی از منظر رهبری انقلاب اسلامی است. بنابراین، در متن نخست، روش تحلیل مضمون توضیح داده شده است. گام و مراحل اجرای این روش در پژوهش، با ترسیم جدول و نمایش نقش و کارکرد هر یک مشخص شده است. با استفاده از روش شبکه مضامین، تحلیل مضمون یافته‌ها حاکی از آن است که الگوی مقاومت مستخرج از شبکه مضامین، شامل چهار بعد و ۲۲ مؤلفه است که در این مقاله، چهار مضمون معنویت‌گرایی و تکلیف‌محوری، وحدت مسلمین و هم‌گرایی جهان اسلام، تقویت بنیه و دانش نظامی - دفاعی، توسعه، تقویت و تجهیز و «تسلیح» محور مقاومت ارائه شده است. در نتیجه، مدل مستخرج می‌تواند مبنایی مناسب برای شناخت ماهیت مقاومت اسلامی و همچنین ابزاری برای سنجش و ارائه راهکار به منظور توسعه و تعمیق آن باشد.

کلیدواژه‌ها: مقاومت اسلامی، معنویت‌گرایی، تکلیف‌محوری، وحدت و هم‌گرایی، بنیه دفاعی.

*. استادیار تاریخ انقلاب اسلامی و عضو هیئت علمی دانشگاه جامع امام حسین(ع)

مقدمه (بیان مسأله)

با شکل‌گیری اسلام سیاسی برآمده از گفتمان انقلاب اسلامی، محور مقاومت با رهبری و نقش محوری ایران شکل گرفت که مبتنی بر اندیشه سیاسی رهبران انقلاب اسلامی ایران، حفظ نظام جمهوری اسلامی ایران و عمق‌بخشی و توسعه گفتمان و آرمان انقلابی بود. مقاومت و ظلم ستیزی و حمایت از مظلوم ریشه فطری در تاریخ بشر دارد. مقاومت و استواری بر حق از رسالت انبیا بوده، در رسالت آخرین نبی خدا نیز استقامت مورد توجه و تأکید بوده است. در دوره معاصر با پیروزی انقلاب اسلامی ایران، این تفکر بازتولید شده است. انقلاب اسلامی ایران بنا بر ماهیت دینی و فرهنگی خود، این رسالت را در جهان اسلام و محور مقاومت بر دوش کشیده است. همچنین با عنایت به ماهیت نهضت و مبانی گفتمانی انقلاب، تغییرات شگرفی در نظام سیاسی و ارزشی رژیم مسلط و حاکم پدید آورد و تأثیراتی بر کشورهای پیرامونی خود گذاشت. از جمله مهم این تغییرات، تغییر در چارچوب فکری و فرهنگی - ارزشی بود. اندیشه مقاومت از مهم‌ترین موضوعات درخور پژوهش در این زمینه است.

مسئله مقاومت اسلامی در سایه پژوهش‌های کیفی قابلیت‌ارایه دارد. روش تحلیل مضمون یکی از روش‌های کیفی مناسب در این زمینه است که در علوم سیاسی، به خصوص در تحلیل اندیشه رهبران انقلاب در تاریخ انقلاب اسلامی ایران و تحولات جهان اسلام می‌تواند کاربرد زیادی داشته باشد. تحلیل مضمون روشی است که از دل متن، مضامین مهم نهفته را آشکار می‌کند. این روش که یکی از پایه‌ای‌ترین روش‌های کیفی است، می‌تواند در تحقیقات مختلف علوم سیاسی به کار گرفته شود، زوایای غیر آشکار یک موضوع را هویدا کرده، شاخص‌ها و ابعاد جدیدی را کشف و ارائه کند.

تشخیص نیاز کنونی جهان اسلام و ارائه الگوی مناسب در این زمینه، همچنین تأکید رهبری انقلاب بر موضوع مقاومت اسلامی و حمایت انقلاب اسلامی از رهبران نهضتی و محور مقاومت نشان از درجه اهمیت و ضرورت این تحقیق است. همان‌طور که گفته شد، مقاومت اسلامی و توجه به آن مبتنی بر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران همواره در طول تاریخ انقلاب اسلامی مورد تأکید بوده است. بنابراین، مطالعه و پژوهش در این زمینه ضروری است و عدم توجه به آن، غفلت پژوهشی به شمار می‌آید.

محور مقاومت مجموعه‌ای از کشورها و گروه‌هایی از امت اسلامی هستند که به دنبال احقاق حقوق مستضعفان و مبارزه با مستبدان بوده، هدف آنها تأمین مصالح امت اسلامی، حفظ منافع و تضمین امنیت جمعی است. اعضای این محور، شامل: کشورهای ایران، سوریه، عراق، حزب الله لبنان، انقلابیون افغانستان و پاکستان، جریان‌های مقاومت مردمی بحرین و یمن است (محمدی سیرت و ترابی اقدم، ۱۳۹۶: ۶۳). محور مقاومت در حال حاضر، از قدرت چشمگیری در منطقه غرب آسیا برخوردار بوده، در اکثر تحولات این منطقه دارای مواضع و نقشی تعیین‌کننده و تأثیرگذار است؛ تاجایی که توانسته است با کاهش قدرت و نفوذ منطقه‌ای آمریکا، تضعیف قدرت کشورهای هم‌پیمان آمریکا در منطقه و تضعیف امنیت اسرائیل هزینه‌های اقتصادی بر آمریکا تحمیل کند (ابوالحسن شیرازی و پارسه، ۱۳۹۳: ۱۰۸-۱۰۳). همچنین این محور با اتکا بر مبانی و ارزش‌های اساسی خود توانسته است قدرت‌های بزرگ را به انفعال بکشانند. پشتوانه واقعی این موفقیت، اتکا بر توان خود، حفظ استقلال و تأسی از اندیشه‌های عاشورایی و جهادی است.

مقاومت به معنای به پاخاستن، پایداری و ایستادگی در برابر کسی یا چیزی است که توازن و حالت طبیعی را بر هم زده باشد. بر این اساس، مقاومت و ایستادگی در برابر هر نوع عامل برهم‌زننده توازن و حالت طبیعی را نیز شامل می‌شود (میرقادری و کیانی، ۱۳۹۱: ۷۱-۷۰). مقاومت و پایداری در قرآن از دستورات مؤکد خدای متعال بوده است؛ حتی رسولان الهی مأمور به صبر و ایستادگی شده و در انجام دادن رسالت الهی خود به آن پایبند بوده‌اند. مقاومت از نظر اسلام امری دائمی است و برای رسیدن به هدف باید صبر و استقامت کرد. مقاومت اسلامی در برابر ظلم، تجاوز و اشغالگری، دین‌ستیزی، سلطه استکبار و متحدان آنها شکل گرفته و هدفش حفظ حقوق، دفع ستم، رفع اشغال، حفظ استقلال، جلوگیری از سلطه و استبداد و اسلام‌خواهی و عدالت‌طلبی است (قاسمی، ۱۳۹۷: ۱۱؛ رضاخواه، ۱۳۹۲: ۳۳).

با توجه به اینکه مقاومت، محوری جهانی با محوریت مستضعفان عالم است و با وحدت هدف و همبستگی مستضعفان شکل گرفته است، بنابراین، نمی‌توان آن را تنها محوری منطقه‌ای تلقی کرد. محور مقاومت در حال حاضر، از قدرت چشمگیری در منطقه غرب آسیا برخوردار بوده، در اکثر تحولات این منطقه دارای مواضع و نقشی تعیین‌کننده و تأثیرگذار است (اسداللهی، ۱۳۹۸: ۱)؛ تاجایی که توانسته است با کاهش قدرت و نفوذ منطقه‌ای آمریکا، تضعیف قدرت

کشورهای هم‌پیمان آمریکا در منطقه و تضعیف امنیت اسرائیل هزینه‌های اقتصادی بر آمریکا تحمیل کند. علاوه بر آن، توانسته است معادلات سیاسی بازیگران منطقه‌ای غرب آسیا، به ویژه پیرامون ژئوپولیتیک محور مقاومت را تغییر دهد و با نزدیک شدن برخی از دولت‌ها به این محور، بر ظرفیت و توانمندی خود در منطقه بیفزاید. مقاومت اسلامی با اتکا بر مبانی و ارزش‌های اساسی خود توانسته است قدرت‌های بزرگ را به انفعال بکشانند. پشتوانه واقعی این موفقیت، اتکا بر توان خود، حفظ استقلال و تأسی از اندیشه‌های عاشورایی و جهادی است (اکبری، ۱۳۹۶: ۵۸). در نتیجه، استخراج و ارائه الگوی مقاومت اسلامی موضوعی مهم و درخور پژوهش بوده و در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است.

به‌رغم اینکه موضوع مقاومت اسلامی در گفتمان انقلاب اسلامی وجود دارد و در اندیشه و بیانات رهبران انقلاب مورد توجه بوده، بحث‌های زیادی در زمینه مقاومت اسلامی از سوی رهبری انقلاب در جهت تبیین ابعاد مختلف و ماهیت آن بیان شده است. پژوهش مطلوب و مهم در این زمینه، کمتر انجام شده و استخراج چارچوب مقاومت مبتنی بر اندیشه و بیانات رهبری انجام نگرفته است. این پژوهش کوششی در این راستاست. مقاله حاضر با نگاه علمی، روشی و کاربردی منظومه فکری معظم له را در زمینه مقاومت اسلامی مورد کنکاش و بررسی قرار داده است.

اهداف و سؤالات پژوهش

هدف اصلی

استخراج مؤلفه و شاخص‌های مقاومت در گفتمان انقلاب اسلامی از منظر مقام معظم رهبری.

اهداف فرعی

- شناخت ریشه و ماهیت مقاومت اسلامی در گفتمان انقلاب اسلامی و اندیشه مقام معظم رهبری؛
- تعیین نقش و جایگاه معنویت در مقاومت اسلامی، مبتنی بر اندیشه مقام معظم رهبری؛
- تعیین نقش وحدت و هم‌گرایی مسلمانان در مقاومت اسلامی مبتنی بر اندیشه مقام معظم رهبری؛

- تعیین نقش و تأثیر دانش نظامی - دفاعی در مقاومت اسلامی مبتنی بر اندیشه مقام معظم رهبر.

سؤال پژوهش

مقاومت در اندیشه و بیانات مقام معظم رهبری چه مفهوم و جایگاهی دارد و مضامین فراگیر آن برای ارائه الگوی مقاومت اسلامی کدام‌اند؟
آنچه در این مقاله پژوهشی آمده است، مجموعه دیدگاه‌ها و رهنمودهای رهبری انقلاب اسلامی درباره مقاومت اسلامی است. در این پژوهش سعی شده است با استفاده از یک روش جامع و صحیح و با تکیه بر بیانات مقام معظم رهبری الگوی مقاومت اسلامی احصاء، سازماندهی و ارائه شود. این تحقیق با عنایت به اتخاذ روش اکتشافی در آن، از نوع بنیادی بوده؛ نتایج حاصل از آن و الگوی ارائه شده می‌تواند به عنوان رهنامه عملی (کاربردی) برای نهضت‌های رهایی‌بخش و دولت‌های مستقل نیز مورد استفاده قرار گیرد.

پیشینه تحقیق

پس از مطالعه و جست‌وجوهای انجام‌شده درباره الگوی مقاومت اسلامی، به خصوص از منظر امامین انقلاب اسلامی، مشخص شد که اثری مستقل در این زمینه نگارش نیافته است. بررسی‌های انجام‌شده، نشان می‌دهد که برخی از پژوهشگران و محققان موضوع مقاومت اسلامی را مورد بررسی و پژوهش قرار داده‌اند که در اینجا، پس از بررسی و مطالعه منابع مختلف درباره موضوع، به برخی منابع و مقالات علمی منتشرشده در این زمینه اشاره می‌شود.
حسین اکبری (۱۳۹۷)، کتاب *تقابل گفتمان مقاومت و گفتمان نظام سلطه*: در این کتاب کارآمدی مقاومت اسلامی از نظر سنخیت با فطرت بشری و ظلم‌ستیزی، با نوشتار حاضر همسویی دارد.

زهره پوستین‌چی (۱۳۹۱)، «انقلاب اسلامی ایران و برسازي هنجار سياسي مقاومت در روابط بين‌الملل؛ اثر بخشی هنجارهای اسلامی و مقاومت در عرصه بین‌الملل». در این مقاله نیز به برخی از شاخص‌ها اشاره شده است.

شهربانو علیدادی (۱۳۹۰) در مقاله «انقلاب اسلامی ایران و ژئوکالچر مقاومت در سیاست بین‌الملل» به موفقیت رویارویی مقاومت ناشی از هویت با الگوهای مبتنی بر سیاست وضع موجود منطقه و سیاست بین‌الملل اشاره کرده است. مقاله حاضر از لحاظ مبانی، تقویت‌کننده نتایج آن است.

رضا پارسا و مطهرنیا (۱۳۹۳) در مقاله «اثرگذاری محور ایران، سوریه و حزب الله بر منافع آمریکا در خاورمیانه»، نقش اساسی محور مقاومت را در تضعیف جایگاه آمریکا در منطقه دانسته‌اند که با نوشتار حاضر همسویی دارد.

علی آدمی و الهام کشاورز (۱۳۹۴) در مقاله «جایگاه مجموعه امنیتی محور مقاومت در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»، وابستگی ضریب امنیتی منطقه و جمهوری اسلامی به امنیت محور مقاومت و افزایش قدرت محور مقاومت در نتیجه افزایش امنیت ایران و منافع ملی بیان شده و در واقع، از منظر مقاومت اسلامی به موضوع پرداخته است. مقاله حاضر با این نتایج همسویی دارد.

بهزاد قاسمی (۱۳۹۷) در مقاله «ژئوپولیتیک محور مقاومت و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران براساس گفتمان انقلاب اسلامی» می‌گوید که مقاومت مردمی منطقه علاوه بر تهدید برای دولت‌های محافظه‌کار و غیردموکراتیک منطقه، تهدیدی برای غرب و آمریکا نیز به شمار می‌رود. در ضمن، مقاومت مردم منطقه و الگوی گفتمانی انقلاب اسلامی موجب تقویت جایگاه مردم‌سالاری دینی و گفتمان اسلام انقلابی (انقلاب اسلامی ایران) شده، همواره فرصتی در راستای افزایش امنیت انقلاب اسلامی ایران، و تقویت و گسترش ژئوپولیتیک محور مقاومت اسلامی خواهد بود. محور مقاومت منطقه راهبردی جمهوری اسلامی ایران به شمار می‌رود. تأثیر گفتمان انقلاب اسلامی در محور مقاومت سبب تقویت امنیت ملی خواهد شد. لذا تأثیر در این منطقه راهبردی باعث ثبات و امنیت در منطقه شده، تهدیدات علیه انقلاب اسلامی و محور مقاومت خنثی خواهد شد. مهم‌ترین تأثیرات گفتمان انقلاب اسلامی در عرصه نظر و عمل در ابعاد امنیتی - نظامی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی بوده است.

محسن قلیان و بهزاد قاسمی (۱۳۹۹)، مقاله «شاخص‌های مقاومت اسلامی یمن در منظومه فکری سیدعبدالملک الحوثی و تأثیر آن در ژئوپولیتیک محور مقاومت». جنبش انصار الله به

رهبری عبدالملک بدرالدین به عنوان بخشی از محور مقاومت اسلامی، بر قدرت و گستره ژئوپولیتیک این محور افزوده است. این جنبش در سال‌های اخیر توانست با تکیه بر مبانی و مؤلفه‌های اساسی گفتمان مقاومت اسلامی، به ایستادگی در برابر تجاوز ائتلاف خارجی استمرار بخشد و روز به روز بر توانمندی‌ها و منابع قدرت خود بیفزاید؛ به طوری که به عنوان یکی از اضلاع اصلی محور مقاومت با دستیابی به قدرت بازدارندگی، توانسته است قدرت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی را با چالش مواجه سازد.

محمد مبینی و بهزاد قاسمی (۱۳۹۸)، مقاله «دستاوردهای مقاومت اسلامی لبنان در منظومه فکری سیدحسن نصرالله و تأثیر آن در امنیت محور مقاومت». نتایج تحقیق نشان داده است که با وجود شرایط پیچیده، دشوار و بحرانی منطقه غرب آسیا و فشارهای سیاسی، اقتصادی و امنیتی آمریکا و رژیم صهیونیستی و ارتجاع منطقه بر جنبش‌های مقاومت اسلامی، به خصوص مقاومت اسلامی لبنان امنیت محور مقاومت بیش از پیش در حال افزایش است. با عنایت به دستاوردهای امنیتی محور مقاومت و تأثیرگذاری حزب الله در توسعه و تعمیق آن، معنویت و جایگاه و پشتوانه مردمی نقش مهمی داشته است. براساس چارچوب مفهومی پژوهش، ریشه مقاومت حزب الله در باور عمیق به مسیر حرکت و در عمل به آن بوده است. مرجع امنیت در مقاومت اسلامی منبع الهی دارد و پشتوانه مردمی و توانمندسازی آن در رویکرد هستی‌شناسی امنیت نهفته است. تا زمانی که ماهیت هستی‌شناسی مقاومت و امنیت حفظ شود، نه تنها مقاومت حفظ خواهد شد، بلکه توسعه و تعمیق نیز خواهد یافت.

مبانی نظری و ادبیات تحقیق (داده‌های پژوهش)

تعریف مفاهیم و اصطلاحات تحقیق

الگو: واژه الگو به خطوط اساسی یک مجموعه اجتماعی و سیاسی می‌پردازد و نسبت‌های موجود بین آنها را نشان می‌دهد (مندراس، ۱۳۴۹: ۳۷۰). منظور از الگو ارائه تصویری از واقعیت‌ها و روابط موجود بین پدیده‌های اجتماعی و سیاسی است که نشانگر متغیرهای موجود، نحوه ارتباط آنها و نتایج حاصل از کنش‌ها و واکنش‌هاست (عصاریان‌نژاد، ۱۳۸۶: ۶۱). الگو از منظر رهبر انقلاب اسلامی به معنای «نقشه جامعه» است. از نگاه رهبر انقلاب اسلامی، الگو به ما می‌گوید که

به کدام طرف، به کدام سمت، برای کدام هدف داریم حرکت می‌کنیم (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۹/۱۰). در واقع، الگو از منظر رهبری یک معیار و میزان است برای انطباق حرکت و تطبیق خود و برنامه‌های خود که نقشه راه حرکت است.

مقاومت اسلامی: جبهه مقاومت یک ائتلاف ژئوپولیتیک منطقه‌ای و مرکب از مجموعه بازیگران دولتی و غیردولتی است که دارای منافع مشترک ملی، ایدئولوژیک و هستی‌شناسی هستند. این کشورها و گروه‌ها به دنبال احقاق حقوق مستضعفان و مبارزه با مستبدان بوده، هدف آنها تأمین مصالح امت اسلامی، تأمین منافع و تضمین امنیت جمعی مسلمین و جوامع مسلمان است. در واقع، محور مقاومت یک جبهه استکبارستیز و نفی سلطه است که تکیه بر منابع درونی و بازیگران غیردولتی دارد. هدف غایی مقاومت، استقلال و برپایی نظام اسلامی با تکیه بر جهان‌بینی دینی بوده که هسته مرکزی مقاومت انقلاب اسلامی است.

مقاومت و پایداری در قرآن از دستورات مورد تأکید خداوند متعال است و انبیای الهی مأمور به صبر و ایستادگی شده و در انجام دادن رسالت الهی خود به آن پایبند بوده‌اند. انقلاب اسلامی نیز ادامه نهضت انبیا بوده است. آن گونه که در کلام بنیان‌گذار انقلاب اسلامی نیز آمده است، انقلاب اسلامی ادامه نهضت انبیا و برگرفته از الگوی مقاومت و ایستادگی سیدالشهداست. امام خمینی (ره) در این باره فرمودند: «اگر قیام حضرت سیدالشهدا نبود، امروز ما نمی‌توانستیم پیروز شویم» (صحیفه امام خمینی، ج ۱۷، ۱۳۷۸: ۵۶). مقاومت از نظر اسلام امری دائمی است و برای رسیدن به هدف باید صبر و استقامت کرد تا به آن دست یافت. در نتیجه، مقاومت اسلامی در برابر ظلم، تجاوز و اشغالگری، دین‌ستیزی و سلطه استکبار و متحدان آنها شکل گرفته است و هدفش حفظ حقوق، دفع ستم، رفع اشغال، حفظ استقلال، جلوگیری از سلطه و حفظ دارایی‌ها مطابق آموزه‌ها و احکام دین است (قاسمی، ۱۳۹۷: ۱۱). مقاومت براساس حقوق عادلانه مبتنی بر عدل الهی و دارای اهداف آرمانی و مشروع است.

ادبیات تحقیق

مقاومت^۱ در دین اسلام ریشه در کلام الهی دارد. در سوره مبارکه هود آیه ۱۱۲ آمده است:

1. Resistance

«فَأَسْتَقِيمُ كَمَا أُمِرْتُ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ». پس همان گونه که فرمان یافته‌ای، استقامت کن؛ و همچنین کسانی که با تو به سوی خدا آمده‌اند، باید استقامت کنند. بر این اساس، پیر مقاومت رسول خدا(ص) هست. تکلیف و اوج مقاومت سیدالشهدا هستند. برای مقاومت آمادگی همه‌جانبه لازم است. نهضت‌ها بیانگر این حقیقت هستند که شکست‌ها و ضربات جبران‌ناپذیر همواره از مواضعی بر یک ملت یا نظام سیاسی مردمی وارد آمده که نوعی غفلت و بی‌خبری از شرایط و غرور از قدرت و امنیت موجود و عدم آمادگی نسبت به عمل و عکس‌العمل متناسب با مقتضیات زمان در بین نیروهای تأثیرگذار وجود داشته است. قرآن کریم در آیه ۶۰ از سوره انفال می‌فرماید: «و اعدوا لهم ما استطعتم من قوه و من رباط الخيل ترهبون به عدو الله و عدوكم». در این آیه کریمه، از به کارگیری واژه کلی «قوه» می‌توان استنباط کرد که آمادگی و تجهیز برای مقاومت است.

معنی لغوی مقاومت از ریشه قوم و قیام است؛ زمانی که انسان برای انجام دادن کاری به پا می‌خیزد و قیام می‌کند. بنابراین، «مقاومت» به معنی آمادگی برای انجام دادن کار است (مکارم شیرازی، ج ۶، ۱۳۵۳: ۶۱). درباره مفهوم‌شناسی مقاومت گفتنی است که مقاومت به مفهوم ایستادگی و استقامت است (مکارم شیرازی، ج ۶، ۱۳۵۳: ۷۹). در واقع، مقاومت و ایستادگی به معنی دوری از انحراف و در عمل، پافشاری بر عقیده و باور دینی است. قرآن کریم در آیه ۱۶۱ سوره انعام به استواری در دین و آیین پاک ابراهیم و دوری از شرک و عقاید باطل مشرکان اشاره کرده که در واقع، عمل به آن به مفهوم مقاومت نیز هست. مقاومت اسلامی در برابر ظلم، تجاوز و اشغالگری، دین‌ستیزی، سلطه استکبار و متحدان آنها شکل گرفته است و هدفش حفظ حقوق، دفع ستم، رفع اشغال، حفظ استقلال، جلوگیری از سلطه و حفظ دارایی‌ها مطابق با آموزه‌ها و احکام دین است. عدالت‌محوری، ظلم‌ستیزی، دفاع از مظلوم و نفی سلطه کفار از جمله مهم‌ترین مؤلفه‌های آن هستند. مقاومت درونی مبارزه با امیال نفسانی و مقاومت بیرونی مبارزه با تجاوز، تهاجم و اشغال‌گری هست (میرقادری، کیانی، ۱۳۹۱: ۷۰).

در تعریف و مفهوم کنونی، مقاومت به حرکتی گفته می‌شود که در میان مردم یک قومیت نژادی و مذهبی یا یک کشور بر ضد اشغالگران بیگانه یا حاکمیت جریان خاصی ایجاد شده است. گروه‌های مقاومت از نظر تاریخی دارای قدمت زیادی هستند که توسط مردم علیه جهان استعمار

شکل گرفته، برخی از آنها موفق و برخی ناموفق بوده‌اند؛ ولی در دوران معاصر، بیشتر جریان‌های مقاومت بعد از استعمارگری اروپاییان در مناطق مختلف جهان آغاز شده است.

در این نوشتار، مقاومت به نهضت‌هایی اطلاق می‌شود که در دوران جنگ جهانی دوم و پس از آن در کشورهای مستعمره و تحت قیمومیت و وابسته در آسیا، آفریقا و آمریکای لاتین شکل گرفت. این جنبش‌ها با هدف کسب استقلال سیاسی و اقتصادی و براندازی تسلط و نفوذ کشورهای استعماری و امپریالیستی شروع به مبارزه نظامی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی کردند. نتیجه کار این جنبش‌های مقاومت، استقلال و کوتاه کردن دست اشغال‌گران و استعمارگران و از بین بردن حکومت‌های وابسته به آنها بوده است. یکی از ارکان اصلی جنبش‌های مقاومت، جامعه مقاومت است. این جامعه، جامعه‌ای است که مردم و به تبع آن دولت‌ها نسبت به اتفاقات و تهدیدهای پیرامون خود، از جمله توسعه‌طلبی - چه به صورت سخت‌افزاری چه نرم‌افزاری - یک قدرت برتر و واکنش نشان داده و دچار استحاله نشده و در مقابل آن مقاومت و ایستادگی کرده‌اند و حاکمیت و برتری آن را بر شئون مختلف خود نمی‌پذیرند. جامعه مقاومت در مسیری مخالف مسیر جامعه منفعل عمل می‌کند تا مانع اشغال فیزیکی و فرهنگی کشور خود شود.

مقاومت اسلامی در اصطلاح، دو مفهوم عام و خاص دارد. در مفهوم عام، شامل هر نوع مقاومتی می‌شود که براساس آموزه‌ها و احکام دین توسط یک مسلمان یا گروهی از مسلمانان در مقابله با تهاجم دشمنان اسلام و مسلمانان در هر مکان و هر زمان شکل می‌گیرد. اما در مفهوم خاص که شامل عبارت «محور مقاومت اسلامی» می‌شود، عبارت است از: مقاومت کشورها، سازمان‌ها، گروه‌ها و افراد، بر اساس اسلام در برابر تهاجم نظام سلطه و متحدان آن که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران و همسو با این انقلاب، در سطح منطقه و با محوریت مسئله فلسطین و مقاومت در برابر تجاوزات اسرائیل تبلور یافت. در سال‌های بعد، مقاومت در برابر تجاوزات آمریکا و متحدان آن نیز بر آن افزوده شد. اینجا مقصود از محور مقاومت، همان «محور مقاومت اسلامی» در اصطلاح خاص است که بر رویکرد تأثیرگذاری و تقابل با منافع ایالات متحده در خاورمیانه تمرکز دارد و نقش محدودکنندگی رژیم صهیونیستی را دنبال می‌کند (شیرازی و پارسه، ۱۳۹۳: ۸۱).

تاریخ مقاومت اسلامی، در مفهوم عام آن، مصادف است با روزهای آغازین بعثت پیامبر

اسلام(ص) که مسلمانان در برابر سرزنش‌ها، تهدیدها و فشارهای مشرکان و کفار ایستادگی و مقاومت کردند و تسلیم آنها نشدند. بارزترین نمونه آن، مقاومت سه ساله گروه مسلمانان در شعب ایطالب بود. اما مقاومت در اصطلاح خاص آن، بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سطح منطقه، در دوره معاصر بازتولید شده است. هر کشور، سازمان، گروه یا فردی که مطابق آموزه‌های دین و همسو با انقلاب اسلامی ایران در برابر تجاوزات و ستمگری‌های نظام سلطه و متحدان آن، به ویژه رژیم صهیونیستی مقابله می‌کند، در محور مقاومت اسلامی قرار دارد. جمهوری اسلامی ایران، حزب الله لبنان، گروه‌های مقاومت در فلسطین، انصار الله در یمن، مردم عراق و سوریه و بحرین از شناخته‌شده‌ترین اجزا و اعضای محور مقاومت اسلامی در منطقه به شمار می‌آیند.

محور مقاومت اسلامی، طرف اصلی و خصم نظام سلطه و اسرائیل است؛ در حالی که القاعده، داعش و سایر گروه‌های همانند آنها ابزار نظام سلطه و در خدمت آن هستند. طرف‌های مقابل مقاومت؛ تمام کشورها، سازمان‌ها، گروه‌ها و افراد در قالب نظام سلطه هستند که در رأس آنها ایالات متحده آمریکا و پس از آن، رژیم صهیونیستی قرار دارند و در خط دشمنی با اسلام و مسلمانان، به ویژه مسلمانان منطقه، انقلاب اسلامی ایران و مردم فلسطین در یک همسویی و همکاری قرار گرفته‌اند. در منطقه غرب آسیا، عربستان مهم‌ترین متحد نظام سلطه و صهیونیسم است و در حدود چهار دهه گذشته، پیوسته در مقابل محور مقاومت قرار داشته است (محمدی قراسویی، ۱۳۹۶).

حفظ دین، حفظ انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی ایران، بازپس‌گیری سرزمین‌های اشغالی در فلسطین، دفاع از تمامیت ارضی، حفظ استقلال و حق تعیین سرنوشت و همچنین جلوگیری از غارت منابع و ثروت در عراق، سوریه، لبنان، یمن و بحرین، از جمله اهداف مشخص و عینی محور مقاومت هستند. مقاومت تمام عرصه‌های زندگی اعم از سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی را دربر می‌گیرد. هر عرصه‌ای که در آن، نظام سلطه به دین اسلام و مسلمانان داشته‌های آنها تجاوز و تعدی می‌کند، عرصه مقاومت به شمار می‌رود. مقاومت در برابر سلطه دستاوردهای زیادی در جهان و منطقه داشته است که از جمله آنها می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- حفظ انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی ایران به عنوان محور اصلی «رهبری» و حامی

مقاومت؛

- کمک به حفظ، تقویت و تداوم مقاومت مردم فلسطین؛
- شکسته شدن ابهت و اسطوره شکست‌ناپذیری نظام سلطه و صهیونیسم؛
- گسترش و تقویت روحیه مقاومت در برابر نظام سلطه و صهیونیسم در جهان، به ویژه در جهان اسلام؛
- شکل‌گیری هسته‌های جدید مقاومت مردمی در منطقه، از جمله: گروه‌های مقاومت مردمی در عراق (حشد الشعبی)، فاطمیون در افغانستان، زینبیون در پاکستان، در سوریه «گروه‌های غازی و داوطلب مردمی» و «انصارالله» یمن؛
- شبکه‌ای شدن مقاومت به ویژه در سطح منطقه غرب آسیا؛ زیرا گروه‌های مختلف مردمی مقاومت در یک جبهه در سوریه علیه نظام سلطه و صهیونیسم جنگیدند؛
- قدرت‌یابی محور مقاومت اسلامی در عرصه‌های فرهنگی، امنیتی و نظامی، علمی و فنی، و اقتصادی نیز هم‌افزایی قدرت در آنها از طریق فعالیت‌های شبکه‌ای است. همین‌که نظام سلطه و متحدانش با تمام توانمندی‌های وسیع سیاسی، رسانه‌ای، مالی، اطلاعاتی و امنیتی - نظامی خود در برابر محور مقاومت قرار گرفته و از شکست دادن آن عاجز شده‌اند، خود گویای میزان قدرت مقاومت است؛
- افزایش تجارب محور مقاومت در عرصه‌های مختلف، به ویژه در عرصه‌های اطلاعاتی، امنیتی و نظامی؛
- از جمله دستاوردها و پیروزی‌های مقاومت در لبنان و فلسطین عبارت‌اند از: خروج نیروهای رژیم صهیونیستی از لبنان در سال ۲۰۰۰، جنگ ۳۳ روزه در لبنان (۲۰۰۶)، جنگ ۲۲ روزه در غزه (۲۰۰۸-۲۰۰۹)، جنگ ۵۱ روزه در غزه (۲۰۱۴)، شکست داعش در عراق، پیروزی‌های پی‌درپی مقاومت در سوریه و پیروزی‌های انصارالله در یمن.
- به دلایل و عوامل مختلف، مقاومت اسلامی در برابر نظام سلطه و صهیونیسم گسترش خواهد یافت و تقویت خواهد شد. مهم‌ترین این دلایل و عوامل عبارت‌اند از: افزایش تجاوزات، ستمگری‌ها و اقدامات جنایت‌آمیز نظام سلطه در جهان به ویژه علیه اسلام و مسلمانان؛ آشکار و علنی شدن این تجاوزات، ستمگری‌ها و اقدامات جنایت‌آمیز؛ آگاهی و تنفر روزافزون ملت‌ها نسبت به ماهیت و عملکرد نظام سلطه در جهان و به ویژه در جهان اسلام؛ آگاهی در حال افزایش

ملت‌ها نسبت به حقوق خویش به ویژه حق سرنوشت؛ گرایش و علایق فزاینده نسبت به مقاومت و قدرت روزافزون مقاومت (محمدی قراسویی، ۱۳۹۶).

برخی از کارکردهای مهم و مؤثر مقاومت عبارت‌اند از:

- کارکرد نظامی: بسیج از ابتدای انقلاب سعی در آموزش نظامی مردم داشته است تا مردم در مواقع حساس، از آمادگی دفاعی لازم برخوردار باشند. برای نمونه، این موضوع در زمان جنگ تحمیلی و بعد از آن، کارکردها و موفقیت‌هایی داشته است. امروزه نمونه گسترش آن در محور مقاومت است، مثل حشد الشعبی در عراق.

- کارکرد فرهنگی: اندیشه مقاومت تلاش زیادی برای تعمیق فرهنگ انقلاب اسلامی و مقاومت و فرهنگ ایثار و شهادت‌طلبی در جامعه انجام می‌دهد. برای مثال، می‌توان به برگزاری یادبود شهدا و جشنواره هنری و فرهنگی اشاره کرد. البته همچنان با شرایط کارکردی مطلوب، فاصله وجود دارد.

- کارکرد اقتصادی: گروه مقاومت و بسیج مردمی تلاش زیادی برای کمک به اقتصاد مقاومتی کرده و با تشکیل اردوهای جهادی و کارآفرینی‌های کوچک در راستای رفع محرومیت از مناطق محروم اقدام کرده است.

- کارکرد امنیتی: یکی از کارکردهای مهم گروه مقاومت و بسیج بعد از انقلاب اسلامی کارکرد امنیتی آن است. این امر به دلیل گستردگی این نهاد در میان مردم و استفاده از ظرفیت مردمی، موفقیت‌های زیادی در دفع تهدیدات امنیتی داشته است.

کارکرد مناسب مقاومت اسلامی در چند سال اخیر موجب شده است که این روش یکی از الگوهای موفق برای سایر جنبش‌ها باشد. همین امر موجب شده است که مقاومت اسلامی و خط آن، یکی از پیش‌ران‌های خارجی برای ایجاد و احیای جنبش‌های اسلامی محسوب شود؛ به گونه‌ای که با الگو گرفتن از خط مقاومت اسلامی می‌توانند با دشمنان و توسعه‌طلبی‌های داخلی و خارجی آنان مبارزه کنند و با صبر راهبردی خود و مقاومت در برابر زیاده‌خواهی‌ها به اهداف مطلوب خود دست یابند.

مقاومت در گفتمان انقلاب اسلامی ایران

امام خمینی (ره) از جمله بنیان‌گذاران حرکت مقاومت به شکل جدید در منطقه و جهان و همچنین بنیان‌گذار انقلاب اسلامی ایران است. نگاه به همه پدیده‌ها باید از منظر دین باشد و بحث مقاومت را نیز باید از این منظر مورد بررسی قرار داد. با چنین تبیینی از مفهوم مقاومت و با نگاهی اجمالی به سابقه مقاومت، نگاه باید فراتر از موضوعات خاص نظیر مسئله فلسطین و مقاومت در فلسطین باشد و تحولات یمن را نیز باید جزء لاینفک آن به شمار آورد.

مقاومت از نظر امام خمینی (ره) و نظام اسلامی که اکنون پرچمدار آن مقام معظم رهبری هستند، دارای مبانی دینی، قرآنی و اسلامی است. در واقع، رفتن به سمت مقاومت، باید مبتنی بر اسلام اصیل باشد. نظریه مقاومت و امت‌گرایی امام (ره) تحت این مؤلفه قابل تبیین است. «اسلام نه دعوتش به خصوص معنویات است و نه دعوتش به خصوص مادیات است؛ هر دو را دارد (صحیفه نور، ج ۲: ۲۲۵). امام (ره) می‌خواست با وحدت و انسجام ملی و اسلامی و ایجاد همبستگی اسلامی بین مسلمانان، همه ملل اسلامی به استقلال و آزادی دست یابند؛ زیرا مسلمین باید برای به دست آوردن استقلال و آزادی، این کلید پیروزی را به دست آورند و برای وحدت کلمه کوشش کنند (صحیفه نور، ج ۶، ۱۲۳-۱۲۲) که زمینه‌ساز مقاومت اسلامی است.

مردم در مواجهه با استکبار به دو دسته تقسیم می‌شوند: گروهی تن به ذلت و سازش می‌دهند و گروهی دیگر، دست به مقاومت می‌زنند. آنان که جلوی ستمکاران می‌ایستند، خداوند آنها را مؤمنان واقعی می‌داند که همچون پیامبر (ص) در برخورد با کافران و مستکبران شدید هستند، اما در جبهه خودی از رحمانیت برخوردار هستند. به این موضوع در آیه ۲۱ سوره فتح اشاره شده است.

در همین زمینه، مقام معظم رهبری فرموده‌اند: «تکفیر، عاملی برای دشمنان اسلام و دشمنان امت اسلامی است. نه فقط شیعه، بلکه اهل سنت را هم تکفیر می‌کنند. اهل سنت را هم، مسجدشان را، نمازشان را منفجر می‌کنند به نفع رژیم صهیونیستی؛ برای اینکه مردم و مسلمان‌ها را به هم مشغول کنند تا غافل بشوند از مسئله مهم فلسطین، و از حضور دشمن در دل دنیای اسلام غفلت کنند. هدف، اینهاست. یک عده‌ای هم از روی ساده‌لوحی، بعضی هم البته از روی غرض، با آنها همراهی می‌کنند. این را باید متوجه بود» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با کارگزاران حج، ۱۳۹۳/۶/۱۶).

می توان گفت مسئله مقاومت در برابر ظالم و مستکبر، حرکتی با منشأ قرآنی است و افراد مقاومت کننده در برابر ظالم، امر خداوند را اطاعت می کنند. نکته کلیدی مقاومت، نه گفتن به کسی است که قصد اعمال سلطه دارد. اگر مقاومت، الهی و با هدف بندگی خدا باشد، نصرت الهی شامل حال آن خواهد شد. مقاومت، کلیدی است برای رساندن انسان به عزت و اگر این مهم نباشد، باید تن به خفت داد. این مبارزه، در اسلام «جهاد» نام دارد.

در این راستا، امروز برای حفظ منافع خود و ادامه مسیر بر اساس باورهای اسلامی، باید از مقاومت پشتیبانی کرد و آن را ادامه داد. نگاه ما به قضیه فلسطین باید کلان محور و ایدئولوژیک باشد و نباید از این نگاه صرف نظر کرد. سیاست گذاری و حمایت از مقاومت در خارج از مرزهای سرزمینی و کنار مرزهای رژیم صهیونیستی، همواره باید در دستور کار دست اندر کاران جمهوری اسلامی ایران برای بالا بردن امنیت ملی قرار گیرد. این موضوع را باید در قالب قاعده «هرکس که سلاح خود را به سمت رژیم صهیونیستی نشانه رود، تحت حمایت ایران است» مد نظر قرار داد.

در این پژوهش، احصاء و استخراج گزاره های اولیه به صورت تمام خوانی و در مراحل مختلف کدگذاری انجام گرفته است. در نوشتار حاضر بیانات رهبری به صورت نقل قول مستقیم از بین مطالب و بیانات متعدد ایشان انتخاب و در دسته های مورد نظر ساماندهی شده است. هر متن از بیانات و کلام دربرگیرنده مضمونی است که از مطالعه و تحلیل سخنان رهبری برداشت می شود. در واقع، در گام اول تحقیق (در اینجا متن اصلی مد نظر است)، نقل قول هایی از رهبری انقلاب اسلامی آمده است که قبلاً انتخاب شده و در قالب کدهایی با شناسه ای مشخص سازماندهی شده اند. این مضامین اخذ شده از کلام و صحبت های رهبری، «مضامین پایه ای» مقاله هستند.

جدول ۱. تحلیل مضمونی بیانات رهبر انقلاب (تبدیل نقل قول به مضامین پایه)

ردیف	شناسه متن	نقل قول مستقیم (برداشت از متن اصلی)	مضمون پایه ای
۱	۳۱/۰۵/۱۳۹۵	مسجد پایگاه بزرگ بسیج فرهنگی و حرکت فرهنگی است؛ شیوه کار را باید در مسجد آموخت ... بنابراین، [مسجد] هسته مقاومت است، منتها مقاومت به انواع مقاومت فرهنگی، مقاومت سیاسی و در جای خود هم مقاومت امنیتی و نظامی؛ کمالینکه در مساجد این گونه بوده است.	مساجد پایگاه فرهنگی اسلام و هسته مقاومت است.

ردیف	شناسه متن	نقل قول مستقیم (برداشت از متن اصلی)	مضمون پایه‌ای
۲	۲۲/۰۷/۱۳۹۲ پیام به کنگره عظیم حج	امت اسلامی امروز بیش از هر چیز به انسان‌هایی نیاز دارد که اندیشه و عمل را در کنار ایمان و صفا و اخلاص، و مقاومت در برابر دشمنان کینه‌ورز را در کنار خودسازی معنوی و روحی فراهم سازند. این یگانه راه نجات جامعه بزرگ مسلمانان از گرفتاری‌هایی است که یا آشکارا به دست دشمن یا با سستی عزم و ایمان و بصیرت، از زمان‌های دور در آنها فرو افتاده است.	ایمان، خودسازی و بصیرت عامل درونی و عملی نجات مسلمین است.
۳	۱۴/۰۸/۱۳۹۰ پیام به کنگره عظیم حج	در حوادث این یک سال، به همه نشان داده شد که خداوند عزیز و قدیر، در عزم و اراده ملت‌ها آن‌چنان قدرتی تعبیه کرده است که هیچ قدرت دیگر را یارای مقاومت در برابر آن نیست. ملت‌ها با این نیروی خداداد قادرند سرنوشت خویش را تغییر دهند و نصرت الهی را نصیب خود سازند.	عزم و اراده جدی با نصرت الهی همراه است.
۴	۰۲/۰۶/۱۳۸۴ بیانات در دیدار قاریان، حافظان و استادان قرآنی	عزت امت اسلامی، جهاد، عزت اسلامی، مقاومت و مقاومت اسلامی ضامن عزت ملت‌های اسلامی و امت اسلامی، و بزرگ‌ترین سنگر و حصن حصین مقاومت، جهاد فی سبیل الله است.	جهاد در راه خدا ضامن عزت ملت و بقای امت اسلامی است.
۵	۱۱/۰۵/۱۳۹۰ بیانات در مراسم صبحگاه رده‌های مختلف نیروی مقاومت بسیج	ضعف ما امت مسلمان، عقب‌ماندگی ما، کج‌رفتاری‌های ما، کج‌تابی‌های ما در مسائل اخلاقی و زندگی، همه اینها ناشی از دوری از قرآن است... ملت‌های مسلمان به فرهنگ خودشان پشت کردند، فرهنگ مادّی‌گری را پذیرفتند. با اینکه به ظاهر، ما کلمه «لا اله الا الله» گفتیم، در طول زمان مسلمان بودیم، اما فرهنگ غرب و معارف غرب در دل‌های ما اثر کرد و ما را از حقایق دور کرد. آن وقت، نه فقط اقتصادمان و عزت دنیوی‌مان را از دست دادیم، بلکه اخلاق و معالم اخلاقی‌مان را هم از دست دادیم. ما اگر دچار تنبلی هستیم، اگر دچار ضعف و سستی هستیم، اگر دل‌های ما با یکدیگر مانوس نیست، اگر در میان ما بدخواهی وجود دارد، اینها از آثار فرهنگ تزریقاتی تحمیلی ضد اسلامی و غیر اسلامی است.	دوری از قرآن و اسلام ناب عامل گمراهی، ضلالت و انحطاط است.
۶	۲۵/۰۴/۱۳۹۷ بیانات در دیدار کارگزاران حج	امروز دنیای اسلام احتیاج دارد به یک‌صدایی؛ ... شما ببینید در دنیای اسلام چه خبر است؟ از آن طرف، فشارهایی که بر کشور یمن وارد می‌شود؛ یک ملت مظلوم چند سال است که به‌طور دائم مورد تهاجم‌اند؛ البته شجاع‌اند، قوی‌اند، مقاومت می‌کنند، اما سختی می‌کشند.	وحدت مسلمین یک وظیفه و تکلیف است.

الگوی مقاومت اسلامی؛ مطالعه بیانات مقام معظم رهبری

ردیف	شناسه متن	نقل قول مستقیم (برداشت از متن اصلی)	مضمون پایه‌ای
۷	۱۹/۱۰/۱۳۹۳ بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان بیست و هشتمین کنفرانس بین‌المللی وحدت اسلامی	وحدت کلمه... با هم مهربان باشید؛ اسم‌ها نتواند شما را از هم جدا کند، مرزهای جغرافیایی نتواند شما را با هم دشمن کند، مرزهای جغرافیایی نتواند ملت‌ها را در مقابل هم قرار بدهد؛ این از آن درس‌های پیغمبر است. ما امروز - روز ولادت نبی اکرم - خوب است درس بگیریم؛ فقط تجلیل کردن و تعریف کردن از پیغمبر، کاری نیست که امروز از ما انتظار می‌رود؛ باید درس بگیریم، باید بخواهیم که آنچه را پیغمبر برای آن مبعوث شده است، تحقق ببخشیم که عرض کردم امروز، اولویت در دنیای اسلام، «اتحاد» است.	لازمه وحدت، دوام و بقا، آن مرز دینی به جای مرز جغرافیایی و سرزمینی است.
۸	۲۴/۰۴/۱۳۹۱ انتصاب حجت‌الاسلام والمسلمین اراکی به سمت دبیرکلی مجمع تقریب مذاهب اسلامی	در شرایطی که بیداری اسلامی و تحولات خیره‌کننده پس از آن، جهان اسلام را در یکی از حساس‌ترین مقاطع تاریخ قرار داده، وحدت امت اسلامی و تقریب مذاهب اسلامی محوری اساسی برای تحصیل و حفظ پیروزی‌های این حرکت مبارک است. از سوی دیگر، دشمنان اسلام و امپراطوران کفر و نفاق به رهبری امریکا و اسرائیل می‌خواهند معادله جهاد و مقاومت را تبدیل به طرح تکفیر و ترور فرزندان اسلام کرده، در یک کلام، جنگ شیعه - سنی را به مثابه دل‌مشغولی ملت‌های مسلمان بر جهان اسلام تحمیل کنند و به خیال خود از این راه، بر تمامی مقدرات مادی و معنوی جهان اسلام مسلط شوند. از مجمع تقریب مذاهب اسلامی در این برهه خطیر و حساس انتظار می‌رود با بهره‌گیری از تجربیات ارزشمند گذشته و نیز خلاقیت و ابتکارات مورد نیاز شرایط کنونی، با همکاری و همدلی نخبگان جهان اسلام، به‌ویژه اندیشمندان حوزه و دانشگاه، «دیپلماسی وحدت اسلامی» را راهبرد خود قرار داده، پایه‌گذاری تشکیل امت واحد اسلامی را در مقابل اردوگاه استکبار به عنوان چشم‌انداز آینده ترسیم کند.	تقریب مذاهب و پایه‌گذاری دیپلماسی وحدت، عامل مقابله با استکبار است.
۹	۱۴/۱۲/۱۳۸۷ بیانات در چهارمین کنفرانس حمایت از ملت فلسطین	[دشمنان در برابر] نیروهای مقاومت که با اتکا به خدا و مردم، بیش از اتکا به سلاح و تجهیزات می‌جنگیدند، شکست خوردند و با وجود تمرین‌ها و آماده‌سازی‌های نظامی و سازمان‌های عریض و طویل اطلاعاتی و نیز حمایت بی‌دریغ امریکا و بعضی دولت‌های غربی و همدستی برخی منافقان جهان اسلام، انحلال و شیب تند سقوط، و عدم کفایت خود در برابر موج نیرومند بیداری اسلامی را ظاهر ساخته‌اند.	مردمی بودن مقاومت و آمادگی همه‌جانبه از الزامات پیروزی است.
۱۰	۲۰/۰۱/۱۳۹۴	نکته بعدی که به مسئولان محترم تذکر دادیم و به شما هم عرض	حریم امنیتی و

ردیف	شناسه متن	نقل قول مستقیم (برداشت از متن اصلی)	مضمون پایه‌ای
		می‌کنیم، این است که به‌هیچ‌وجه اجازه داده نشود که به بهانه نظارت، اینها به حریم امنیتی و دفاعی کشور نفوذ کنند؛ مطلقاً. مسئولین نظامی کشور به‌هیچ‌وجه مأذون نیستند که به بهانه نظارت و به بهانه بازرسی و مانند این حرف‌ها، بیگانگان را به حریم و حصار امنیتی و دفاعی کشور راه بدهند، یا توسعه دفاعی کشور را متوقف کنند. توسعه دفاعی کشور، توانایی دفاعی کشور، مشت محکم ملت در عرصه نظامی، این بایستی همچنان محکم بماند و محکم‌تر بشود؛ یا حمایت ما از برادران مقاومت در نقاط مختلف؛ اینها مطلقاً بایستی در مذاکرات مورد خدشه قرار بگیرد.	دفاعی غیر قابل مذاکره و معامله است.
۱۱	۱۴/۱۱/۱۳۹۰ خطبه‌های نماز جمعه تهران	معادله مقاومت در منطقه با کمک جمهوری اسلامی تغییر یافت. تبدیل و ارتقای سنگ در دست فلسطینیان به «موشک جواب موشک» در غزه و سایر مقاومت‌های اسلامی در برابر اشغالگران، الهام گرفته از انقلاب اسلامی بود.	توسعه و ارتقای تسلیحات دفاعی مقاومت در سایه گفتمان انقلاب اسلامی بوده است.
۱۲	۳۰/۰۱/۱۳۹۴ بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان و کارکنان ارتش جمهوری اسلامی ایران	پیشرفت‌هایی که تا امروز، نیروهای مسلح ما در این زمینه داشته‌اند نمونه است؛ یعنی در سطح کشور، با اینکه خوشبختانه کشور ما از لحاظ پیشرفت‌های علمی و فناوری در سطح قابل قبول و برجسته‌ای در دنیا قرار دارد، اما در بین مجموعه پیشرفت‌ها، پیشرفت‌های تسلیحاتی و پیشرفت‌های نظامی ما جزو برترین‌هاست. آن مقداری که ما در طول این سال‌ها توانسته‌ایم تجهیزات و امکانات کشور را پیش ببریم، در این فاصله زمانی، در این مقطع زمانی، با این فشارها، با این تحریم، با این کمبود منابع، یک کار بسیار فوق‌العاده است؛ بسیار فوق‌العاده است.	اتکا به دانش و نیروی انسانی داخلی، پیشرفت تسلیحاتی را به همراه داشته است.
۱۳	۳۰/۰۱/۱۳۹۴ بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان و کارکنان ارتش جمهوری اسلامی ایران	یک خصوصیت دیگری که باید نیروهای مسلح ما به آن توجه داشته باشند (خوشبختانه توجه هم کرده‌اند و این کاملاً آشکار است)، مسئله عمل به آیه شریفه «وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهَبُونَ بِعَدُوِّ اللَّهِ وَعَدُوِّكُمْ» است. معنای این آیه این است که غافلگیر نشوید؛ معنایش این است که چنانچه دشمن به شما حمله کرد، شما بر اثر کمبود امکانات، کمبود سلاح و مهمات و کمبود آمادگی، خسارت تحمل نکنید، که خسارت شما خسارت ملت است، خسارت شما خسارت اسلام است.	تقویت بنیه دفاعی، از جمله مهمات، امکانات و نیروی انسانی از الزامات است.

الگوی مقاومت اسلامی؛ مطالعه بیانات مقام معظم رهبری

ردیف	شناسه متن	نقل قول مستقیم (برداشت از متن اصلی)	مضمون پایه‌ای
۱۴	۱۶/۰۲/۱۳۸۰ بیانات در دیدار بسیجیان و پرسنل سپاه پاسداران استان گیلان	[آنان که] با نام نیروی مقاومت بسیج ... فعالیت می‌کنند... نیروی مستحکم و قاعده اصلی مقاومت در نظام اسلامی را تشکیل می‌دهند و همچنان با قدرت و قوت و ایمان بسیج مردمی راسخ در مقابل دشمن ایستاده‌اند. یقیناً شما جوانان آن روزی را خواهید دید که دشمن به زانو درآید و به شکست خود اعتراف کند.	بسیج مردمی «حشد الشعبی» به همراه خودسازی درونی عامل شکست و هزیمت دشمن است.
۱۵	۰۸/۰۷/۱۳۹۳ پیام به حجاج بیت‌الله الحرام	ایستادگی پنجاه روزه غزه محصور و بی‌پناه در برابر همه توان به‌صحنه آورده شده رژیم صهیونیستی و سرانجام، ناکامی و عقب‌نشینی آن رژیم و تسلیم شدنش در برابر شروط مقاومت، نمایش آشکار این ضعف و ناتوانی و بی‌بنیگی است. این بدان معنی است که ملت فلسطین باید از همیشه امیدوارتر باشد، مبارزان جهاد و حماس باید بر تلاش و عزم و همت خود بیفزایند، کرانه غربی راه پرافتخار همیشگی را با قدرت و استحکام بیشتر بی‌گیرند، ملت‌های مسلمان پشتیبانی واقعی و جدی از فلسطین را از دولت‌های خود مطالبه کنند و دولت‌های مسلمان صادقانه در این راه گام نهند.	موفقیت غزه نمونه عینی پیروزی اراده جدی و آمادگی مردمی است.
۱۶	بیانات در دیدار نیروهای حاضر در مانور ذوالفقار ۱۳۷۶/۰۷/۰۵	قدرت نظامی برای کشوری که مورد تهدید قدرت‌هاست، یکی از واجب‌ترین واجبات است. امروز این نکته مخصوص جمهوری اسلامی هم نیست. همه کشورهایی که می‌خواهند از آسیب دخالت قدرت‌های بزرگ محفوظ باشند، اول، نظام سیاسی شان متکی به مردم باشد و ثانیاً، باید از قدرت نظامی مردمی، خودکفا و کارآمد برخوردار باشند؛ هرچند آنها این را نمی‌خواهند.	دستیابی به قدرت نظامی از اولویت‌های درجه اول هر کشور است.
۱۷	۲۶/۰۵/۱۳۸۵ پیام تبریک به حجت‌الاسلام والمسلمین سیدحسن نصرالله به مناسبت پیروزی مقاومت اسلامی در جنگ ۳۳ روزه	ملت لبنان و جوانان دلاور و سیاست‌مداران هوشمندش با سبلی سخت خود، او را از این غفلت بیرون آوردند. دشمن اکنون در صدد بریدن این بازوی توانا و کارآمد است؛ در صدد ایجاد اختلاف میان سیاست‌مداران است؛ در صدد پاشیدن ویروس بی‌صبری و تردید در مردم است. همه باید در برابر این سمپاشی‌ها بیدار باشند. به حول و قوه الهی، شما در خنثی کردن توطئه‌های آنان موفق خواهید شد و پیروزی دومی به دست خواهید آورد. ان‌شاءالله. جهادی که اکنون در این میدان جدید، پیش روی شماست، مانند جهاد فداکارانه شما در میدان نظامی، حائز اهمیت و در آن، صبر و توکل و اخلاص و تدبیر، تعیین‌کننده است.	صبر، ایثار و جهاد عامل توانمندی و موفقیت است.

ردیف	شناسه متن	نقل قول مستقیم (برداشت از متن اصلی)	مضمون پایه‌ای
۱۸	۱۳۶۹/۰۸/۲۸ مراسم فارغ التحصیلی دانشجویان	لازم است نیروهای مسلح را تقویت کنیم؛ تقویت با ابزار مدرن و پیشرفته، تقویت با نگهداری و خودکفایی،... تقویت صنایع دفاع و دانش کاری، تمرین دائمی و مستمر، تقویت با ایمان که پشتوانه همه آنهاست.	توسعه دانش و تسلیحات همراه با ایمان و پشتوانه مردمی زمینه‌ساز پیروزی است.
۱۹	۰۳/۱۲/۱۳۹۵ بیانات در ششمین کنفرانس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین مقاومت اسلامی	مقاومت، این روزها با توطئه دیگری نیز دست به گریبان است و آن تلاش دوست‌نمایی است که می‌کوشند مقاومت و انتفاضه مردم فلسطین را از مسیر خود منحرف ساخته، آن را هزینه معاملات سری خود با دشمنان ملت فلسطین کنند. مقاومت هوشمندتر از آن است که در این دام فروافتد؛ به ویژه آنکه ملت فلسطین رهبر حقیقی مبارزات و مقاومت است و تجارب گذشته نشان می‌دهد که این ملت با درک دقیق شرایط، مانع از این گونه انحرافات می‌شود و اگر خدای ناکرده، جریانی از جریان‌های مقاومت در این دام فروافتد، این ملت همچون گذشته می‌تواند نیاز خود را باز تولید کند. اگر گروهی پرچم مقاومت را بر زمین بگذارد، یقیناً گروهی دیگر از دل ملت فلسطین بر می‌آید و آن پرچم را در دست خواهد گرفت.	مردمی شدن مبارزه و منحرف نشدن انتفاضه، زمینه توسعه مقاومت است.
۲۰	۲۷/۰۴/۱۳۹۴ بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی	ملت‌ها در مقابل رژیم صهیونیستی مقاومت کردند، یعنی تسلیم نشدند. این نکته را توجه کنید! در طول ده‌ها سالی که رژیم صهیونیستی با پشتیبانی و کمک انگلیس و بعد هم آمریکا، در این منطقه، مرتب روزبه‌روز بر قدرت مادی خود افزود،... ملت‌ها در این زمینه دنبال دولت‌ها نرفتند. خوب، این برای دولت‌های وابسته به آمریکا و رفیق و هم‌کاسه با رژیم صهیونیستی، چیز سنگینی بود. فکر کردند این را باید خراب کنند و ملت‌ها را باید از صهیونیسم منصرف کنند. چه کار کردند؟ این جنگ‌های داخلی را راه انداختند؛ این جنگ‌های سنی و شیعه، این سازمان‌های جنایت‌کاری از قبیل القاعده و داعش و امثال اینها، ساخته و پرداخته شدند برای اینکه ماها را به جان هم بیندازند و ملت‌ها را در مقابل هم قرار بدهند. این هم دست متجاوز و خائن آنهاست.	تسلیم‌ناپذیری و جلوگیری از انحراف جاده مقاومت، عامل توسعه و تقویت است.

الگوی مقاومت اسلامی؛ مطالعه بیانات مقام معظم رهبری

ردیف	شناسه متن	نقل قول مستقیم (برداشت از متن اصلی)	مضمون پایه‌ای
۲۱	۰۱/۰۱/۱۳۸۸ پیام نوروزی رهبر انقلاب به مناسبت آغاز سال ۱۳۸۸	از جمله مسائل مهم جهان و منطقه در سالی که گذشت، مسئله حمله رژیم صهیونیستی به غزه بود، که همه چشم‌های جهانیان را به خودش معطوف کرد. عده‌ای از این نظرگاه به مسئله نگاه کردند که با مقاومت اسلامی و با مسئله فلسطین، دارای عناد و کینه دیرین بودند - که عمده‌تاً سیاست‌مداران بسیاری از کشورهای غربی از این جمله بودند- عده‌ای هم با نگاه طرفدارانه از ملت مظلوم فلسطین و مردم غزه به مسئله نگاه کردند. اما نتایجی که در این حمله ناجوانمردانه و ظالمانه مترتب شد، برای همه دنیا بهت آور بود. بیست و دو روز مردم بی‌دفاع غزه مقاومت کردند و رژیم صهیونیستی بیست و دو روز با تمام قوا به این مردم حمله کرد و پایان این ماجرا با ناکامی رژیم صهیونیستی همراه بود؛ این برای مردم دنیا یک تجربه بسیار مهمی است در زمینه امکان مقاومت ملت‌ها در مقابل زورگویی و ستمگری ستمگران و زورگویان.	مقاومت و ایستادگی در برابر تجاوز و زیاده‌خواهی، قدرت مضاعف و نصرت الهی را به همراه دارد.
۲۲	مراسم دانش آموختگی دانشجویان دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین(ع) ۱۳۹۷/۴/۹	هزینه تسلیم شدن به مراتب بیشتر از هزینه مقاومت و ایستادگی است و فایده و دستاوردهای ایستادگی صدها برابر بیشتر از هزینه‌های تسلیم شدن است. تسلیم شدن در برابر دشمن عنود و لجاجت نتیجه‌ای جز لگدمال و بی‌هویت شدن نخواهد داشت. رهبر انقلاب اسلامی به یک قانون تخلف‌ناپذیر الهی اشاره کردند و گفتند: اگر سست نشوید و با دشمن سازش نکنید، خداوند متعال در مقابل این صبر و مجاهدت، کم نخواهد گذاشت و پاداش آن را به‌طور کامل خواهد داد.	هزینه تسلیم و سازش بیشتر و سنگین‌تر از مقاومت است.

جدول ۲. تبدیل مضامین پایه‌ای به مضامین سازمان‌دهنده و فراگیر (تبدیل مضامین کدگذاری شده به مضامین فراگیر (تکاورنده))

ردیف	مضامین پایه‌ای	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
۱	مساجد پایگاه فرهنگی اسلام و هسته مقاومت است.	ایمان و انس با قرآن در اجتماع	معنویت گرایی و
۲	ایمان، خودسازی و بصیرت عامل درونی و عملی نجات مسلمین است.	تکلیف‌گرایی به جای نتیجه‌گرایی	تکلیف محوری
۳	عزم و اراده جدی با نصرت الهی همراه است.	عزم و اراده جدی در راستای عزت	

ردیف	مضامین پایه‌ای	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
۴	جهاد در راه خدا ضامن عزت ملت و بقای امت اسلامی است.	تعالی خواهی فرامادی	
۵	دوری از قرآن و اسلام ناب عامل گمراهی، ضلالت و انحطاط است.	باور به فرهنگ و هویت اسلامی	
۶	وحدت مسلمین یک وظیفه و تکلیف است.	آگاهی سیاسی و انسجام دینی	
۷	لازمه وحدت و بقای آن مرز دینی به جای مرز جغرافیایی و سرزمینی است.	مقابله با توطئه و تکفیر	وحدت مسلمین و هم‌گرایی جهان اسلام
۸	تقریب مذاهب و پایه‌گذاری دیپلماسی وحدت عامل مقابله با استکبار است.	امت‌گرایی	
۹	مردمی بودن مقاومت و آمادگی همه‌جانبه از الزامات پیروزی است.	بیداری اسلامی	
۱۰	حریم امنیتی و دفاعی غیرقابل مذاکره و معامله است.	تقریب مذاهب	
۱۱	توسعه و ارتقای تسلیحات نظامی مقاومت متأثر از انقلاب اسلامی است.	خوداتکایی، واجب بودن اقتدار نظامی و توان بازدارندگی	
۱۲	اتکا به دانش بومی پیشرفت تسلیحاتی را به همراه داشته است.		
۱۳	تقویت بنیه دفاعی از جمله امکانات، و نیروی انسانی از الزامات است.	مقابله با جنگ نامتقارن و تهدیدات نرم	تقویت بنیه و دانش نظامی - دفاعی
۱۴	بسج مردمی «حشد الشعبی» و خودسازی عامل هزیمت دشمن است.		
۱۵	موفقیت غزه نمونه عینی پیروزی اراده جدی و آمادگی مردمی است.	آمادگی همه‌جانبه، پیشرفت تسلیحات نظامی و ارتقای دانش دفاعی	
۱۶	دستیابی به قدرت نظامی اولویت درجه اول هر کشور است.		
۱۷	صبر، ایثار و جهاد عامل توانمندی و موفقیت است.	اخلاص، صبر، ایثار و شهادت‌طلبی	توسعه، تقویت و

ردیف	مضامین پایه‌ای	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
۱۸	تسلیمات همراه با ایمان و پشتوانه مردمی زمینه‌ساز پیروزی است.		تجهیز و «تسلیم» محور مقاومت
۱۹	مردمی شدن مبارزه و منحرف نشدن انتفاضه زمینه توسعه مقاومت است.	مردمی شدن مقاومت اسلامی	مردمی شدن مقاومت اسلامی
۲۰	تسلیم‌ناپذیری و منحرف نشدن محور مقاومت عامل توسعه و تقویت است.		
۲۱	استقامت در برابر تجاوز و زیاده‌خواهی قوام‌بخش است.	تحقق وعده الهی با ایستادگی و استقامت	مردمی شدن مقاومت اسلامی
۲۲	هزینه تسلیم و سازش بیشتر و سنگین‌تر از مقاومت است.		

روش‌شناسی (روش انجام) تحقیق

در این پژوهش تحلیل مضمون با روش شبکه مضامین انجام شده است. مقاله حاضر ملزم به سیر فرایند ویژه تحقیق و تمرکز بر عناصری مشخص است. در این مقاله، به چهار عنصر مبتنی بر موضوع اصلی توجه شده است: نوع تحقیق، راهبرد تحقیق، روش گردآوری داده‌ها و اطلاعات و روش تجزیه و تحلیل داده‌ها (مارشال و راسمن، ۱۳۹۰: ۱۲۵). همچنین از روش تحلیل مضمون که از روش‌های کارآمد و کیفی (بروان، ۲۰۰۶: ۱۲۱) در این نوع موضوعات هست، استفاده شده است.

این مقاله از جمله پژوهش‌های اکتشافی - توصیفی است. از حیث نتیجه بنیادی، توانایی کاربردی دارد و از نظر جمع‌آوری اطلاعات، کیفی است. بر اساس راهبرد، از روش تحلیل مضمون برای تحلیل داده‌ها و کدهای کلان به دست آمده از متن اصلی نقل قول‌ها و بیانات استفاده شده است. نمونه نقل قول‌ها در این مقاله ۲۲ عنوان از بیانات مقام معظم رهبری است. دلیل انتخاب تعداد مشخصی از بیانات در این نوشتار، حجم زیاد و گسترده‌گی مباحث مربوط به مقاومت و دشواری دسته‌بندی و انسجام علمی تمام آنها بود. با توجه به اینکه موضوع مقاله مقاومت است، سعی شده است بیشتر بیانات مرتبط با این موضوع، به صورت دقیق بررسی و مطالعه و از بین آنها

انتخاب شوند. از این رو، بیانات رهبری انقلاب چندین بار مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته و ۲۲ متن انتخاب شده است. این انتخاب و دقت در آن، نتایج اطمینان‌بخش تری خواهد داشت. در ادامه، مباحث کلیدی کدگذاری شده و از نقل قول‌ها و متن مضامین پایه شکل گرفته است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

از آنجایی که تحلیل داده‌های این پژوهش بر مبنای فرایند تحلیل مضمون است، تحلیل‌ها و یافته‌های پژوهش بر اساس گام‌های زیر خواهد بود:

گام نخست: آشنایی و بررسی متن‌ها و انتخاب داده‌ها و نقل قول‌ها. گام اول، هسته مرکزی تحقیق است و مضمون پایه و کدگذاری اولیه بر اساس متن انجام می‌شود. به تعبیری، در این مرحله، محقق آمادگی دست یافتن به مضامین را پیدا می‌کند و به سمت مضامین جدید در فرایند تحلیل هدایت می‌شود (استراس و کورین، ۱۳۸۷: ۲۵۴).

گام دوم: تولید مضامین پایه و کدگذاری اولیه. مؤلفه‌ها در این مرحله استخراج می‌شوند و محقق پس از آشنایی و مطالعه داده‌ها، از بین آنها انتخاب می‌کند. در واقع، در این مرحله کدگذاری‌ها از نقل قول‌ها و بیانات به دست می‌آید. برای درک و بهره‌گیری بهتر، عبارات کوتاه و واژگان دارای بار معنایی هستند. مؤلفه‌های استخراج شده در این مرحله مهم است؛ به تعبیری، در این گام کدگذاری نباید منجر به مضامین تکراری، نامفهوم و گنگ شود (استراس و کورین، ۱۳۸۷). همچنین مضامین پایه باید دامنه تحقیق را پوشش دهد (اترید و استرلینگ، ۲۰۰۱)؛ زیرا هرگونه گستردگی دامنه مضامین و نقص تولید مضامین پایه، پژوهش را در دستیابی به یافته‌های دقیق و نوناکام خواهد گذاشت. این مرحله در پیچه ورود به بحث جدید است (درخشه، افتخاری و ردادی، ۱۳۹۴: ۵۷).

گام سوم: تولید مضامین سازمان‌دهنده با عبارات و واژه‌های کوتاه که مقوله موضوع در این مرحله استخراج می‌شود. گام سوم تحقیق با کدگذاری مضامین سازمان‌دهنده شکل گرفته؛ ولی در مرحله کلی است. کدهای تولیدشده در قالب مضامین دسته‌بندی شده، هریک از داده‌ها و مضامین سازمان‌دهنده برای مضامین فراگیر آماده می‌شوند. به

تعبیری، در این مرحله بایستی مضامین پایه که کلی هستند، با هم ادغام شوند (استراس و کوربین، ۱۳۸۷) و مضامینی جدید تولید کنند. در واقع، در این مرحله محقق در تلاش است از میان مضامین سازمان‌دهنده دسته‌بندی و ترتیب‌بندی را انجام دهد و عناوین فراگیر را از میان داده‌ها استخراج کند. این مرحله از روش تحقیق، علاوه بر زمان‌بر بودن نیاز به دقت و ظرافت ویژه دارد؛ زیرا با وجود انبوهی از داده‌های خام که برخی ارتباط موضوعی ندارند، باید به لحاظ معنایی ارتباط ایجاد کرد (منصوریان، ۱۳۸۶: ۳۹). در این گام، ارتباط موضوعی باید از پیوند انتزاعی و کاربردی مشترک برخوردار باشد.

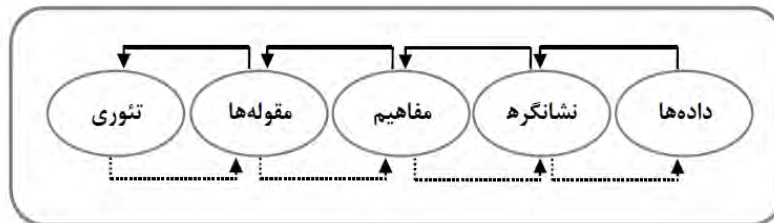
گام چهارم: مضامین فراگیر و ابعاد در این مرحله استخراج می‌شوند. مضامین کشف‌شده منبع اصلی تشکیل‌دهنده و تغذیه‌کننده مرحله بعدی هستند.

گام پنجم: تحلیل شبکه مضامین و الگوسازی. با پالایش مضامین فراگیر، شبکه مضامین براساس محتوا و موضوع دسته‌بندی می‌شوند.

گام ششم: توصیف الگوهای کشف‌شده. در این مرحله نیز هر کدام از مضامین فراگیر که شبکه مضامین را شکل داده و تولید الگو کرده است، اگر برخاسته و مستخرج از متن اصلی «نقل قول و بیانات» نباشد، به درستی انجام نشده است (استراس و کوربین، ۱۳۸۷).

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این تحقیق برای پاسخ‌دهی به سؤال اصلی پژوهش و تحلیل داده‌های به دست آمده، از قابلیت‌ها و ابزارهای مختلف روش «نظریه‌پردازی داده‌بنیاد» استفاده شده؛ از جمله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی که در این پژوهش از آنها بهره گرفته شده است. فرایند کلی اجرا و انجام روش مذکور، در تصویر نمایش داده شده است. مدل اجرای مقاله براساس فرایند توضیح داده‌شده، انجام شده است. درباره تجزیه و تحلیل یافته‌ها و نتایج حاصل از آن، گفتنی است که عدم کارایی نرم‌افزار و روش مذکور در تحلیل داده‌های پژوهش، سبب قضاوت محقق درباره آنها شده و الگو ارائه داده است.

تحلیل یافته‌های پژوهش

در این مرحله از تحقیق گزیده مضمونی به ترتیب ابعاد و مؤلفه‌های اصلی الگوی مقاومت اسلامی مبتنی بر مدل مفهومی ارائه شده و در ذیل آن مهمترین شاخص‌های الگوی مقاومت اسلامی ذکر شده است.

تبدیل مضامین و استخراج مضامین سازمان دهنده: بررسی و تبدیل متن و نقل قول مضامین پایه‌ای استخراج شدند. حاصل مضامین پایه انتخاب ۲۲ نمونه از نقل قول مستقیم بیانات رهبری از میان تعداد زیاد و مختلفی از مباحث درباره مقاومت بود، که با تبدیل مضامین پایه به مضامین سازمان دهنده یک دسته‌بندی منسجم درباره مقاومت بدست آمد.

تبدیل مضامین سازمان دهنده به مضمون فراگیر: در این مرحله از میان مضامین سازمان دهنده متعدد باید به یک مضامین انتزاعی و عینی دست پیدا کرد. در این مرحله مضامین اصلی از دل مضامین سازمان دهنده به چند مؤلفه اصلی می‌رسد که باید توصیف شوند.

استخراج و توصیف شبکه مضامین: با بررسی و استخراج مضامین فراگیر، مقاله حاضر به چهار مضمون فراگیر دست یافت که هر یک از مضمون توصیف خواهند شد.

معنویت‌گرایی و تکلیف محوری: مضمون مبتنی بر معنویت‌گرایی و تکلیف‌گرا بودن از مهم‌ترین شبکه مضمون اندیشه رهبری انقلاب اسلامی است. توجه به قرآن و اسلام اصیل همواره باید بر اساس تکلیف دینی و الهی عمل شود. این مضمون دارای اولویت اول شبکه مضمونی است که با تکیه بر آن ابتکار عمل به دست مقاومت اسلامی خواهد افتاد. در صحنه نبرد گروهی پیروز هست که ابتکار عمل را بدست بگیرد؛ در واقع تا زمانی که باور و عقیده غالب نشده و پیروز نشود پیروزی واقعی محقق نخواهد شد.

وحدت مسلمین و همگرایی جهان اسلام: وحدت بین مسلمانان و همگرایی کشورهای اسلامی از مضامین مستخرج از بیانات رهبری بوده است. این موضوع دارای اهمیت است، از زمینه‌های تشکیل امت واحده اسلامی در مقدمه قانون اساسی؛ عالی‌ترین سند کشور نیز گنجانیده شده است: «قانون اساسی با توجه به محتوای اسلامی انقلاب ایران که حرکتی برای پیروزی تمامی مستضعفین بر مستکبرین بود زمینه تداوم این انقلاب را در داخل و خارج کشور فراهم می‌کند؛ به ویژه در گسترش روابط بین‌المللی، با دیگر جنبش‌های اسلامی و مردمی می‌کوشد تا راه تشکیل امت واحد جهانی راهموار کند (إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ) و استمرار مبارزه در نجات ملل محروم و تحت ستم در تمامی جهان قوام یابد» (قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۵).

تقویت بنیه و دانش نظامی - دفاعی: مبتنی بر مضامین استخراج شده از بیانات رهبری، وظیفه اصلی نیروهای مسلح، آمادگی همه‌جانبه و تقویت بنیه دفاعی است، بنابراین باید توان عملیاتی و نظامی و انگیزه‌های معنوی این نیروها روز به روز تقویت شود. ارتقاء دانش کیفی نیروهای مسلح امری ضروری بوده و روزآمدی تسلیحات از موضوعات مهم در این زمینه است. بنابراین مقاومت و مبارزه میزان موفقیت در مذاکره و گفتگو را مشخص می‌کند. در حقیقت بعد شکست طرف مقابل باید به مذاکره نشست که تنها در سایه قدرت دفاعی دست یافتنی است.

توسعه، تقویت و تجهیز «تسلیح» محور مقاومت: از دیگر مضامین فراگیر و اصلی در اندیشه رهبری وجود دارد توسعه و تقویت محور مقاومت است که محور مقاومت منطقه راهبردی جمهوری اسلامی ایران به شمار می‌رود، تأثیر گفتمان انقلاب اسلامی در محور مقاومت سبب تقویت امنیت ملی خواهد شد. لذا تأثیر در این منطقه راهبردی باعث ثبات، امنیت در منطقه شده و تهدیدات علیه انقلاب اسلامی و محور مقاومت خنثی خواهد شد. و همواره تجهیز و گسترش محور مقاومت مورد توجه رهبری بوده و در برخی موارد توصیه به تسلیح کرانه باختری برای مقاومت اسلامی شده است؛ به این دلیل که موفقیت محور مقاومت را به همراه دارد و زمینه ساز بحران برای رژیم صهیونیستی خواهد شد.

نمودار ۱. شبکه مضمونی مقاومت اسلامی در اندیشه مقام معظم رهبری

نتایج تحلیل مضمون مقاومت مبتنی بر اندیشه مقام معظم رهبری و بر اساس فراوانی کدها نشان داد که الگوی مقاومت اسلامی مشتمل بر چهار بعد یا حیطه و ۲۲ مؤلفه است. بعد «معنویت‌گرایی و تکلیف‌محوری» دربرگیرنده پنج مؤلفه، شامل: ایمان و انس با قرآن در اجتماع، تکلیف‌گرایی به جای نتیجه‌گرایی، عزم و اراده جدی در راستای عزت‌مندی، تعالی‌خواهی فرامادی، باور به فرهنگ و هویت اسلامی؛ بعد «وحدت مسلمین و هم‌گرایی جهان اسلام» دربرگیرنده آگاهی سیاسی و انسجام دینی، مقابله با توطئه و تکفیر، امت‌گرایی و دارالسلام، بیداری اسلامی، تقریب مذاهب؛ بعد «تقویت بنیه و دانش دفاعی. نظامی» مشتمل بر سه مؤلفه خوداتکایی و واجب بودن اقتدار نظامی و توان بازدارندگی، مقابله با جنگ نامتقارن و تهدیدات نرم، آمادگی همه‌جانبه؛ پیشرفت تسلیحات نظامی و ارتقای دانش دفاعی؛ بعد «توسعه، تقویت و تجهیز و تسلیح محور مقاومت» دربرگیرنده سه مؤلفه اخلاص، صبر و ایثار و شهادت‌طلبی؛ مردمی شدن مقاومت اسلامی؛ تحقق وعده الهی با ایستادگی و استقامت. همه این ابعاد در این مقاله بر اساس روش تحلیل مضمون شناسایی و تأیید شدند.

نتیجه‌گیری (پیامدها و دستاوردهای پژوهش)

در این تحقیق تلاش شد تا مجموعه دیدگاه‌های رهبر معظم انقلاب اسلامی بر اساس بیانات ایشان در زمینه مقاومت اسلامی به شکل نظام‌مند و روش‌مند، جمع‌آوری و دسته‌بندی شود. منظومه فکری رهبری با فرایند کدگذاری در روش تحلیل مضمون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته، پس از مفهوم‌سازی چارچوبی برای مقاومت اسلامی ارائه شد.

بر این اساس می‌توان نتیجه گرفت که «مقاومت اسلامی» در منظومه فکری امام خامنه‌ای یک مفهوم چندبعدی است که به عنوان دال مرکزی گفتمان انقلابی است. مقاومت اسلامی در سیاست خارجی انقلاب اسلامی بر اساس قاعده «نفی سیل» نیز مورد توجه بوده و ساختاربندهی شده است. طبق منظومه فکری رهبری علل و عواملی برای شکل‌گیری، توسعه و چارچوب‌بندی مقاومت اسلامی تعیین‌کننده است که از اندیشه رهبری استخراج شده است. مقاومت اسلامی در صورتی که با راهبردها و الزامات اساسی استخراج‌شده از منظومه فکری رهبری همراه باشد، موجب توسعه گفتمان مقاومت می‌شود و نتایج مهمی به همراه خواهد داشت.

بر اساس آنچه در پیشینه مقاله نیز بررسی شده، نتایج برآمده از پژوهش‌های انجام شده با مقاله صورت گرفته همسویی دارد. از آنجایی که در چارچوب استخراج شده مقاومت اسلامی دارای شاخص‌های اساسی فطری، دینی، معنوی و عملی است، در پژوهش‌های صورت گرفته پیشین نیز نتایج و دستاوردهای مقاومت اسلامی در پرتو آنها بوده است.

بنابراین، پیشنهادهایی در راستای موضوع به عنوان پیشنهادات کاربردی و پژوهشی ارائه

می‌شود:

- با توجه به اینکه مقاومت اسلامی از مباحث مهم در جهان اسلام بوده و مقاومت در اسلام

پیچیدگی خاصی دارد، پیشنهاد می‌شود در زمینه ماهیت و زمینه‌های مقاومت در هر محیط

جغرافیایی متناسب با فرهنگ بومی و سرزمینی، پژوهش مستقلی صورت گیرد.

- الگوی مقاومت اسلامی بر مبنای اندیشه رهبر انقلاب اسلامی بر اساس تحلیل مضامین بحث

و بررسی شد. پیشنهاد می‌شود اندیشه رهبران نهضتی به صورت مستقل و به صورت تحلیل

مقایسه‌ای بررسی و تحقیق شود.

- مقاومت اسلامی در انقلاب اسلامی به عنوان ابعاد و مؤلفه‌های آن مطرح و بحث شد.

توصیه می‌شود پژوهش‌های گسترده‌تری مبتنی بر روش‌های مختلف بررسی شود تا بتوان

به یافته‌های تکمیلی و کامل‌تری دست یافت.

- شناخت عوامل مؤثر در الگوی مقاومت اسلامی که از شبکه مضامین به دست آمده، از

ضرورت‌هایی است که به ایجاد و تقویت سرمایه‌های معنوی و فرهنگ معنوی کمک

می‌کند و دستاوردهایی دارد. پیشنهاد می‌شود در بررسی‌های بعدی با بهره‌گیری از

یافته‌های به دست آمده در این پژوهش و بهره‌گیری از سایر روش‌های نوین پژوهشی،

جنبه‌های مدل با سایر جوامع آماری، پژوهش و بررسی شود.

فهرست منابع

۱. قرآن کریم.
۲. بیانات مقام معظم رهبری (۱۳۶۸-۱۳۹۷).
۳. ابوالحسن شیرازی، حبیب‌اله و رضا پارسه (۱۳۹۳). ائتلاف سه گانه ایران، سوریه و حزب الله و تأثیر آن بر منافع آمریکا در خاورمیانه. فصلنامه علمی پژوهشی سیاست جهانی. دوره ۳، ش اول، ش الف بهار، صص. ۷۳-۱۱۴.
۴. استراس، آنسلم و کوربین جولیت (۱۳۸۷). اصول روش تحقیق کیفی نظریه مبنایی. ترجمه بیوک محمدی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
۵. اسداللهی، مسعود (۱۳۹۸). محور مقاومت در حال پیشرفت روزافزون است. مصاحبه با خبرگزاری تسنیم. قابل دسترسی در: tasnimnews.com.
۶. اکبری، حسین (۱۳۹۶). تقابل گفتمان مقاومت و گفتمان نظام سلطه. تهران: دانشگاه جامع امام حسین (ع).
۷. پارسه، رضا و مهدی مطهرنیا (۱۳۹۳). اثرگذاری در محور ایران، سوریه و حزب الله بر منافع آمریکا در خاورمیانه، فصلنامه سیاست دفاعی. ش ۸۶، پاییز، صص. ۱۰۷-۱۳۸.
۸. پوستین چی، زهره (۱۳۹۱). انقلاب اسلامی ایران و برسازای هنجار سیاسی مقاومت در روابط بین‌الملل. فصلنامه آفاق و امنیت. س ۵، ش ۱۶، پاییز، صص. ۴۹-۷۶.
۹. خمینی، سید روح الله (۱۳۷۸). صحیفه نور. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۱۰. درخشه، جلال؛ افتخاری، اصغر و ردادی، محسن (۱۳۹۴). تحلیل مضمونی اعتماد در اندیشه آیت الله خامنه‌ای. فصلنامه جستارهای سیاسی معاصر. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. س ۶، ش ۳، پاییز، صص. ۵۳-۷۲.
۱۱. رضاخواه، علیرضا (۱۳۹۲). بیداری اسلامی و آینده محور مقاومت. ماهنامه زمانه. ش ۳۲-۳۱.
۱۲. علیدادی، شهربانو (۱۳۹۰). انقلاب ایران و ژئوکالچر مقاومت در سیاست بین‌الملل. فصلنامه سیاست. ش ۲۰، زمستان، صص. ۱۷۵-۱۹۲.
۱۳. قاسمی، بهزاد (۱۳۹۷). ژئوپلیتیک محور مقاومت و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران براساس گفتمان انقلاب اسلامی. فصلنامه علمی- پژوهشی آفاق امنیت، ش ۳۸.

۱۴. قاضی میرسعید، علیرضا و دیگران (۱۳۹۶). تحلیل مضمون ساخت درون قدرت نیروهای مسلح برای جنگ‌های آینده از منظر فرماندهی کل قوا. **فصلنامه مدیریت نظامی**. س ۱۷، ش ۴، زمستان، صص. ۷۷-۱۰۰.
۱۵. **قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران** (۱۳۷۵). تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۱۶. قلیان، محسن و قاسمی، بهزاد (۱۳۹۹). شاخص‌های مقاومت اسلامی یمن در منظومه فکری سیدعبدالملک الحوثی و تأثیر آن بر ژئوپلیتیک محور مقاومت. **فصلنامه معرفت سیاسی**. ش ۲، پیاپی ۲۴، پاییز و زمستان، صص. ۹۳-۱۰۱.
۱۷. مارشال، کاترین و راسمن گرچنب (۱۳۹۰). **روش تحقیق کیفی**. ترجمه علی پارسائیان و محمد اعرابی. تهران: پژوهش‌های فرهنگی.
۱۸. محمدی سیرت، حسین و ترابی اقدم، محمود (۱۳۹۶). الگوی نمایش نقش امنیت‌آفرین شهیدان محور مقاومت در رسانه ملی. **دوفصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی و دفاع مقدس**. س ۳، ش اول.
۱۹. محمدی قراسویی، محمد (۱۳۹۶). **مقاومت اسلامی**. تهران: الوقت اندیشه‌سازان نور alwaght.com.
۲۰. مکارم شیرازی، ناصر و جمعی از همکاران (۱۳۵۳). **تفسیر نمونه؛ تفسیر و بررسی تازه درباره قرآن مجید**. ۲۷ جلد. تهران: دارالکتاب الاسلامیه.
۲۱. منصوریان، یزدان (۱۳۸۶). **گراند تئوری چیست و چه کاربردی دارد**. **مجموعه مقالات همایش اطلاعات و جامعه اطلاعاتی**. اصفهان: دانشگاه اصفهان.
۲۲. میرقادری، کیانی (۱۳۹۱). بن‌مایه‌های ادبیات مقاومت در قرآن، دوره اول، ش اول، تابستان.
23. Attride-Stirling, J. (2001). Thematic Networks: An Analytic Tool for Qualitative Research. *Qualitative Research*, 1(3), 385-405.
24. King, C. Horrocks (2010). *Interviews in qualitative research*, London: Sage Publications Ltd.
25. B Miles, A. M Huberman (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*, Canada: Thousand Oaks.
26. Braun, V., Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, Vol. 3, No. 2, 77-101.